

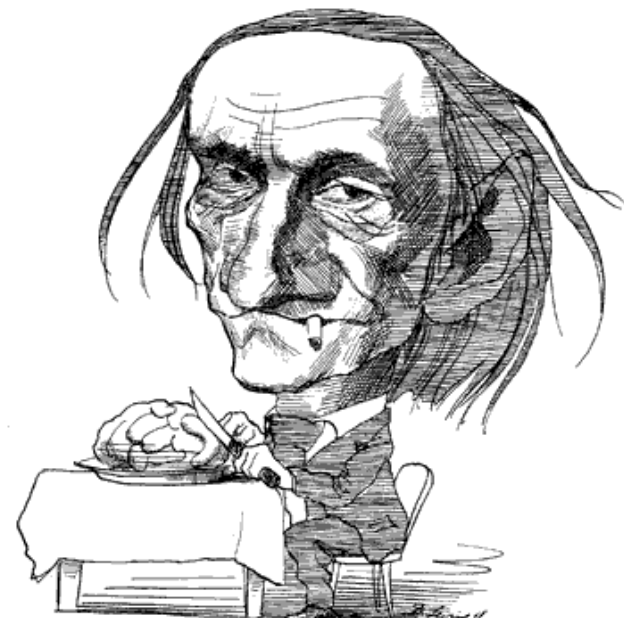
ANTONIN ARTAUD

(1896 – 1948)

27. února 2014, Pavel Trtílek

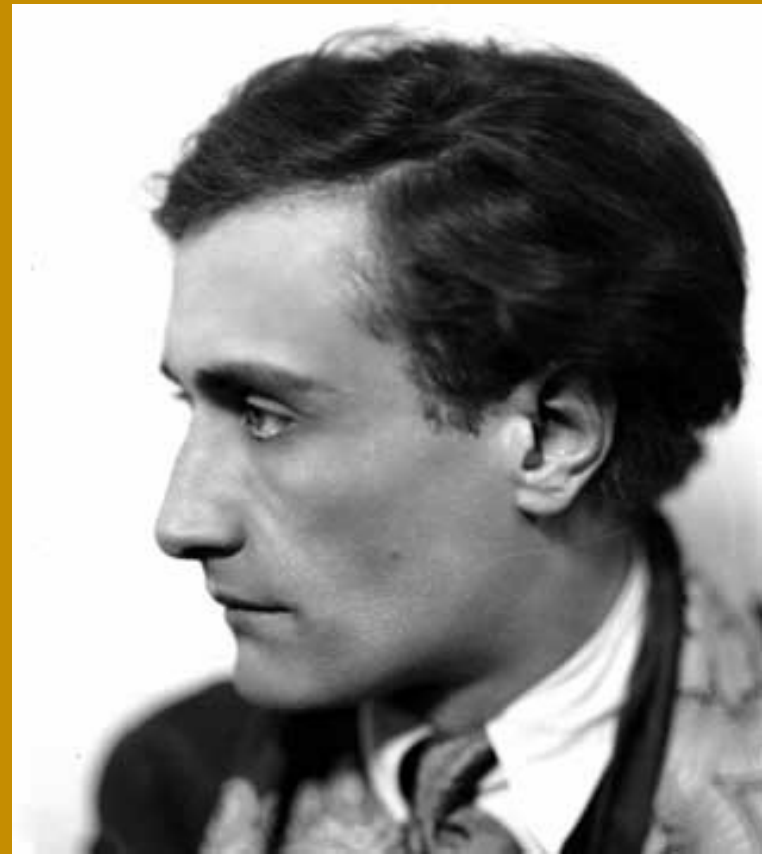
- nejvýznamnější meziválečný „avantgardista“
- viděl v divadle spásu světa (Evropa je postižena nemocnou civilizací, divadlo ji může uzdravit)
- návrat divadla k rituálu (teatralita dávných obřadů)
- v očích současníků „bláznivý klaun“
- opuštění divadelních tradic
- po 2. sv. válce zlom (satisfakce)

Antonin Artaud

- nar. 4. září 1896 (Marseille)
- vl. jm. Antoine Marie-Joseph Artaud
- první autorské pokusy (poezie)
- 1917 mobilizován (záhy propuštěn)
- do 1920 léčen v ústavech pro duševní zdvojení: „být vlastním svědkem“
- *„Trpím strašnou nemocí ducha. Když se něčeho dotýkám, nevnímám, že bych to byl já – ale že je to nějaká úmyslná překážka a mám přitom pocit, že jsem jenom kostra, tělo sedřené z kůže a masa.“*
- pocit, že slova nejsou schopna vyjádřit naše myšlení

- 1920 poslán do Paříže
 - v uměleckém prostředí získal přezdívku „Kníže Artaud“
- němé filmové role (v produkci jeho strýce), psal literární a filmové recenze, maloval...
- 1921 herecký debut v divadle (Théâtre de l'Œuvre)
- 1927 působí rozpaky výkonem v roli Marata ve filmu *Napoleon*
- 1928 exceluje v roli kněze ve filmu *Utrpení panny Orleánské (La Passion de Jean d'Arc)*

Utrpení panny Orleánské
(1928)

- **Hrátky nebes** (básnická sbírka, 1923)
- 1923 – herec, scénograf, technik v divadle **Atelier** (nejlepší období života, šéfem Charles Dullin)
- 1924 – Comédie des Champs-Élysées
- *„Divadlo není hra na skutečnost – má vlastní realitu odlišnou od žité reality.“*
- popis Artaudova herectví ve 20. letech:
„Jako herec byl úspěšný v rolích postav vyšinutých, rozdvojených, záhadných a tajemných. Měl-li ovšem vytvořit figuru neproblematickou, pak zklamával.“
- exceloval v roli krále Basilia (Calderonův *Život je sen*) a věštce Teresia (Cocteauova adaptace *Atigony*)

Artaudův návrh kostýmu
pro divadlo Atelier (1922)

Artaud coby divadelní herec

Vývoj dekorace (1. teoretická stať, 1924):

- vydána časopisecky
- dekorace však až druhořadá
- primární jsou požadavky **obrody divadla**:
 - 1) proti literárnímu divadlu
 - 2) proti avantgardnímu heslu „zdivadelnit divadlo“
- je třeba zvolit 3. cestu: „Vrátit divadlo jeho vlastnímu životu, zbavit ho iluzivnosti.“
 - navázat na doby, kdy si divadlo nehrálo na život (viz např. realismus, naturalismus), ale kdy skutečně žilo (předkřesťanské náboženské obřady, rituály, antika): „Divadlo je třeba zbavit divadla.“
 - divák se nemá chodit dívat, nýbrž podílet se, stát se součástí (viz klauni v cirkuse)
 - nutnost proměny divadelních budov

- 1924 – ustala finanční podpora rodiny (smrt otce), období nouze (přespával v hledišti či v zákulisí)
- cítil potřebu stále psát (forma psychoterapie) a tím poznávat své já: „*Co je zač ta živá bytost uvnitř těla?*“ – „*Jen slovem lze pátrat po svém pravém já v bludišti vlastní bytosti.*“
- rozkol s psychiatrem, zhoršení duševního stavu
- zanechal herectví
- člen surrealistické skupiny (Breton, Aragon)
- vedl časopis *Surrealistická revoluce*
- 1925 šéf Kanceláře surrealistů
- vyloučen ze Surrealistické skupiny
 - texty a otevřené dopisy proti papeži, rektorům či psychiatrům, naopak podpora dalajlámy a buddhistických škol (odmítl vstoupit do Komunistické strany)

LA RÉVOLUTION SURREALISTE

LE PASSÉ

SOMMAIRE

Une lettre : E. Goguetbach,

TEXTES SURREALISTES :

Pierre Brasseur, Raymond Queneau, Paul Eluard,
Désiré Sauriat, Morny de Beatty.

POÈMES :

Giorgio de Chirico, Michel Leiris, Paul Eluard,
Robert Desnos, Marco Rostich, Pierre Brasseur.

RÊVES :

Michel Leiris, Max Morise,
Déclaration de la Vie : Jacques Barin.
Le Vampire : F. N.
Lettre aux voyantes : André Breton.Nouvelle lettre sur moi-même : Antonin Artaud.
Ces animaux de la famille : Bepjesic Prier.

CHRONIQUES :

Au bout du quel les arts décoratifs :
Louis Aragon.Le Paradis perdu : Robert Desnos,
Léon Trotsky : Lénine : André Breton.
Pierre de Massot : Saint-Just : Paul Eluard.
Revue de la Presse : P. Eluard et B. Péret.
Correspondance, etc.

ILLUSTRATIONS :

Giorgio de Chirico, Max Ernst, André Masson,
Joan Miró, Picasso, etc.ADMINISTRATION : 42, Rue Fontaine, PARIS (IXe)ABONNEMENT,
les 12 Numéros :
France : 45 francs
Étranger : 55 francs

Dépositaire général : Librairie GALLIMARD

15, Boulevard Raspail, 15
PARIS (VIIe)

LE NUMÉRO :

France : 4 francs
Étranger : 5 francs

přebal časopisu
Surrealistická revoluce
(číslo editováno Artaudem)

- Významné studie z 2. pol. 20. let – netýkají se jen umění, téma dichotomie těla a ducha:
 - Postavení těla
 - O sebevraždě
 - Pupek předpekli
 - Nervoměr
 - Umění a smrt
- ústřední témata:
 - já vězněné v hmotném těle (trýznivá posedlost)
 - komunikační nedostatečnost řeči – smysluplnější sdělení umožňuje **divadlo**: kromě slov obsahuje gesta, pohyby, zvuky, barvy, tvary...
 - „Když žiju, necítím, že žiju. Ale když hraju divadlo, pak cítím, že existuji.“
 - revolta proti Comédie-Française (Salle Richelieu)

1925 – Manifest divadla Alfreda Jarryho:

- manifest sepsaný spolu s Rogerem Vitracem a Robertem Aronem (publikováno časopisecky)
- divadlo ztratilo kontakt s realitou, stagnuje
- je obrazem doby s rozvrácenými hodnotami
- Návrh proměny divadla:
 - vrátit divadlu **opravdovost** (učinit z něj analogii ke skutečnému životu, nikoli jeho nápodobu)
 - do divadla se má chodit jako k „chirurgovi či zubaři“ (je to závažné, budete zasaženi, avšak přežijete...)
- 1926: založil surrealistické Divadlo Alfred Jarry

Divadlo Alfred Jarry:

- pokus vrátit divadlu kontakt s realitou a divákem
- potíže sehnat herce i finance
- 1. večer: *Tajnosti lásky* (Vitrac), *Vyprahlé lůno aneb Šílená matka* (Artaud)
- poslední večer: *Viktor aneb Dítka u moci* (Vitrac)
- jen 2 sezóny (4 inscenace, každá s jedinou reprízou): 1. premiéra 1927, poslední 1929
 - Artaud rozvíjí své požadavky obrody divadla v programech k těmto inscenacím (např.: na jevišti se nemá „hrát o životě“, jeviště samo nabízí svébytnou „rovinu života“)
- po krachu souboru nastává u Artauda období krize

Artaudova citace z programu k jedné z inscenací
Divadla A. Jarry:

„Současné divadlo představuje život, snaží se nám dekoracemi a světly více či méně realistickými obnovit obyčejnou životní pravdu, anebo pěstuje iluzi, což je ještě horší. Nic není méně schopno nás okouzlit než iluze z falešných rekvizit, z papíru a pomalovaného plátna, kterou nám předvádí moderní scéna. – Divadlo musí být samo sebou a nezápasit s životem [tj. nekonkurovat životu]. V jednoduchém předvedení reálných objektů, v jejich spojení, v jejich řádu, ve vztazích mezi lidským hlasem a světlem je celá skutečnost, která si stačí sama a k svému životu žádnou jinou skutečnost nepotřebuje.“

1927 – Manifest předčasně zrozeného divadla

- důraz na magický charakter divadla
- jevištními znaky „materializovat“ procesy v duši (učinit je viditelnými na divadle)

1931 – O divadle na Bali

- ovlivněno tanečním představením tanečníků z ostrova Bali, vycházejícím z dávného náboženského obřadu (Artaud bezmezně nadšen)
- stať je základem jeho pozdějšího přelomového spisu *Divadlo a jeho dvojenec*
- řeč slov nahrazena **gestikou** (divadlo beze slov)
- tanec, pantomima, zpěv, výkřiky, masky, kostýmy, hudba, rytmus bubnů...
- ne „umělá“ inscenace, ale „živoucí“ **obřad** (skutečná podstata divadla, nikoli „ilustrování“ textové předlohy)

1. přednáška na Sorbonně: **Inscenace a metafyzika**

- vzorem **orientální divadlo** (např. jak vyjádří noc evropské divadlo a jak asijské?)
- západní divadlo zdegenerovalo v mluvení na jevišti
- jeviště má vlastní jazyk: **fyzickou řeč** (poezie prostoru) určenou smyslům (nikoli rácii)
- **slovo** však nemá z jeviště zcela vymizet (má být podřízeno divadlu jako v komedii dell'arte)

1932 – **Alchymistické divadlo**

- paralela s alchymií (snaha odhalit kosmické principy)
- cesta od chaosu k řádu
- odkaz na **eleuzínská mysteria** (skutečné, svébytné, živoucí divadlo rituálů)

1932 – vzniká Artaudova teorie **divadla krutosti**:

Manifest divadla krutosti

- „*Nejde o sadistickou krutost, ale o kosmickou pozici člověka, který byl na svět vyvržen bez své vůle s jedinou jistotou – jistotou neodvratné smrti. Tedy krutost morální a psychologická.*“
- návrat k **rituálním kořenům** (zrod divadla z mýtů)
- duchovní **očista** (prostřednictvím smyslů, katarze)
- text (slyšitelná řeč) měl být rovnoprávný s pohybovou složkou (viditelná řeč) – tzv. **kompletní řeč**
- **hrací prostor** (jeviště splývá s hledištěm)
- budovy (hangáry, stodoly, tovární haly, sklady – inspirace stavbami kostelů či buddhistických chrámů)
- **kostýmy** s rituálním určením

Druhý manifest divadla krutosti

- vysvětlení nepochopeného manifestu DK
- postupy lidového divadla, scénář *Dobytí Mexika*

Artaudova kresba:
Divadlo krutosti
(1946)

1933 – 2. přednáška na Sorbonně: **Divadlo a mor**

- paralela mezi účinky divadla a důsledky moru (současné divadlo „zabíjí“ svou nenaléhavostí)
- divadlo potřebuje **očistu**
- divadlo si nemá hrát na skutečnost, ale **stát se skutečností**

2 studie:

Film předčasně zestárlý

- film je „živý“ jen při natáčení, při promítání už je „mrtvý“ (je zestárlou realitou)

Pryč s uměleckými díly

- namířeno proti literatuře

1935 – Ukrutný příběh rodiny Cenci

- tragédie přepracovaná Artaudem podle předlohy P. B. Shellyho
- snaha o naplnění ideje divadla krutosti
- asistenti režie: Roger Blin & Jean-Louis Barrault
- publikum nepřátelsky naladěno, inscenace nepřijata (jen pár repríz)

FOLIES-WAGRAM	THÉÂTRE DES FOLIES-WAGRAM (Dir. André Waller) 35, Avenue Wagram, 35 - Galvani 50-56
GALA	REPRÉSENTATION DE G A L A
LES CENCI tragédie	LES CENCI
Prix : 100 Frs	tragédie en quatre actes et dix tableaux d'Antonin Artaud sur un thème de Stendhal et de Shelley
N° 1274	AU PROFIT DU CERCLE FRANÇOIS VILLON COMITÉ DE PATRONAGE S. A. R. la Princesse Georges de Grèce, Princesse Edmond de Polignac, Dr Thuyet-Landry, Comte E. de Beaumont
Le lundi <i>Hardi</i> mai 1935 à 9 heures	Le lundi <i>Hardi</i> mai, à 9 heures Tenue de soirée
ORCHESTRE LOGE CORBEILLE Prix : 100 Frs	

vstupenka:

Ukrutný příběh rodiny Cenci
(Artaud v roli hraběte Cenciho vpravo)

1936 – Artaud podniká cestu do Mexika

- snaha hledat **živé divadlo**
- zkoumá rituály mexických indiánů kmene Tarahumara
- v Mexiku 3 přednášky na univerzitě
- pobyt 9 měsíců

1937 – Cesta do kraje Tarahumarů

- o kultuře mexických indiánů kmene Tarahumara
- jejich rituály označil za nejkrásnější podobu divadla (nic nebylo „jenom jako“, vše bylo živoucí)
- „eroticky“ laděný rituál v souvislosti s kaktusem peyotl, pradávňý iniciační obřad: „rituální pantomima“

Sierra Tarahumara

Tarahumarové při provozování prastarých obřadů

hermafroditní kaktus peyotl (rituální kaktus Tarahumarů)

- po návratu frustrace z civilizace, rozchod se snoubenkou (po přednášce na bruselské univerzitě)

1937 – odjezd do Irska

- snaha zkoumat pozůstatky obřadů Druidů
- bez úspěchu
- zpáteční cesta incident – 9 let internován na psychiatrických léčebnách

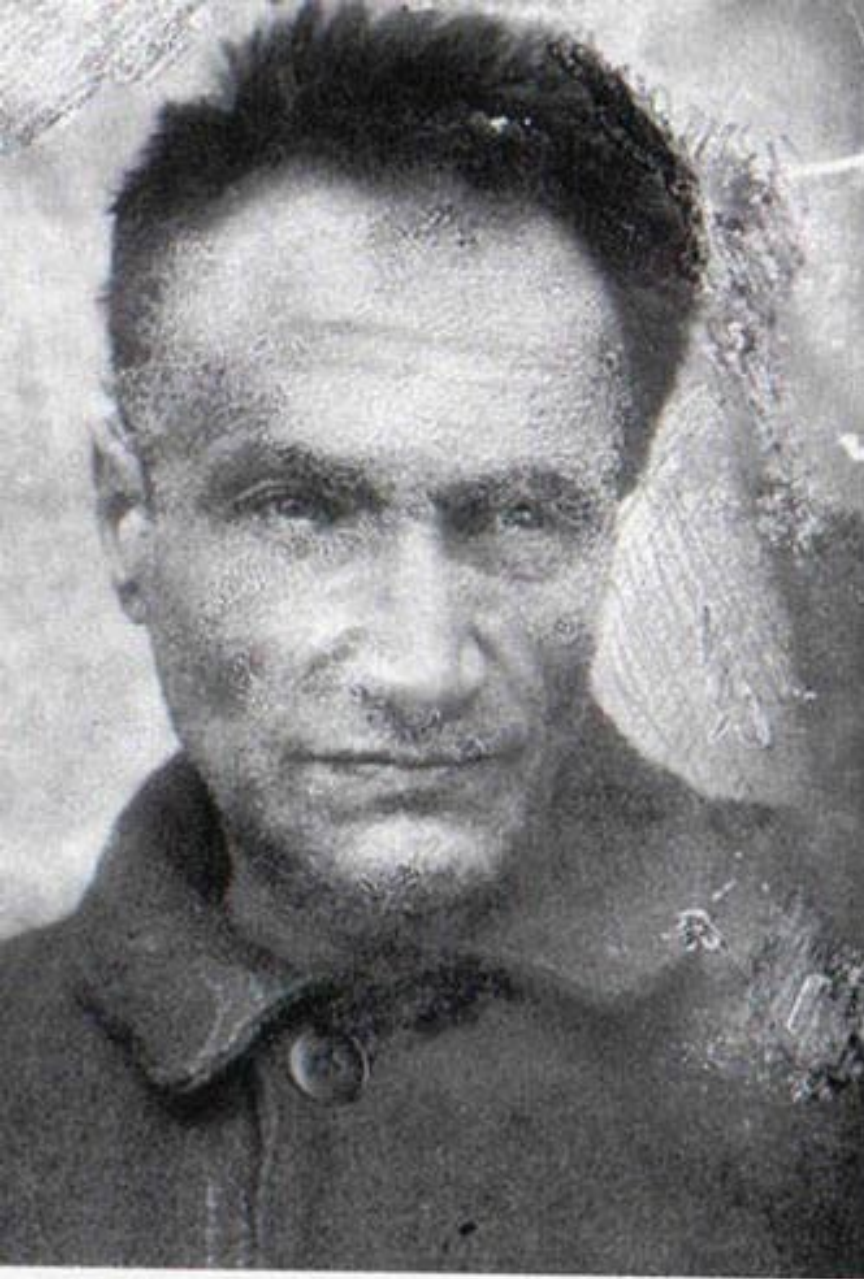
1938 – Divadlo a jeho dvojenec (zásadní dílo)

- dvojník: pokus o kopii, duplikát, klon
- dvojenec: obdoba, zdvojení života, odlišná realita (ne snaha o napodobení života jeho „kopírováním“)
- **rituální herec** zůstává ve své roli člověka, zároveň však je obřadním aktérem (tím je „zdvojen“)
- požaduje návrat mýtů a rituální magie
- režisér je mistr obřadu, jenž nереžíruje, ale „uvádí do pohybu souvislosti Přírody“
- obnovení řeči gest a pohybů (viz indické mudry)
- obsahuje důležitou stať **Citová atletika** (výklad o herecké technice – podstatou jsou emoce)

1938 – **Divadlo a anatomie** (nedokončeno, stejně jako plánované turné s chystanou inscenací)

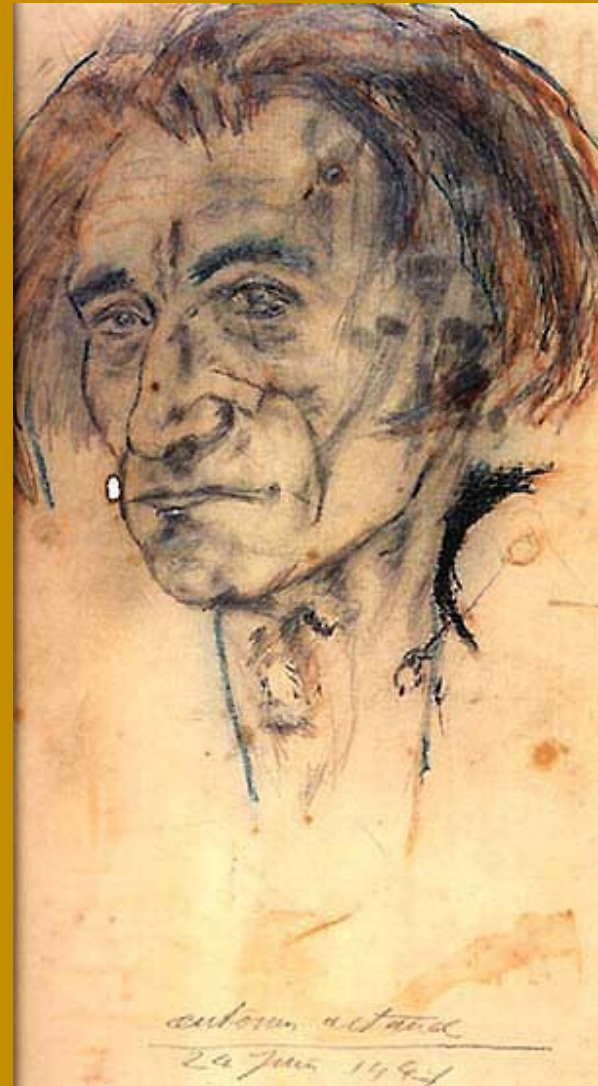
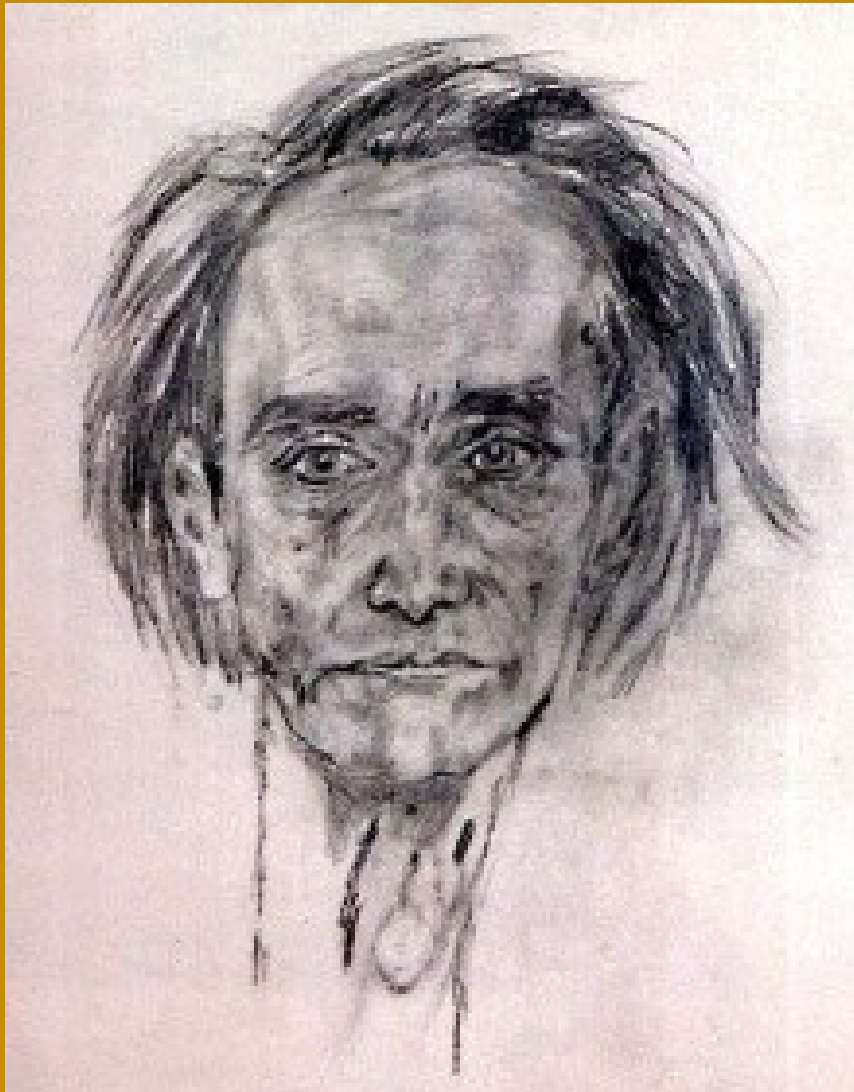

Rodez (kaple ústavu pro choromyslné)

1943 – v ústavu

*Antonin Artaud à Rodez, 11 février 1943,
collection Anne Ferdière*

Artaudovy autoportréty

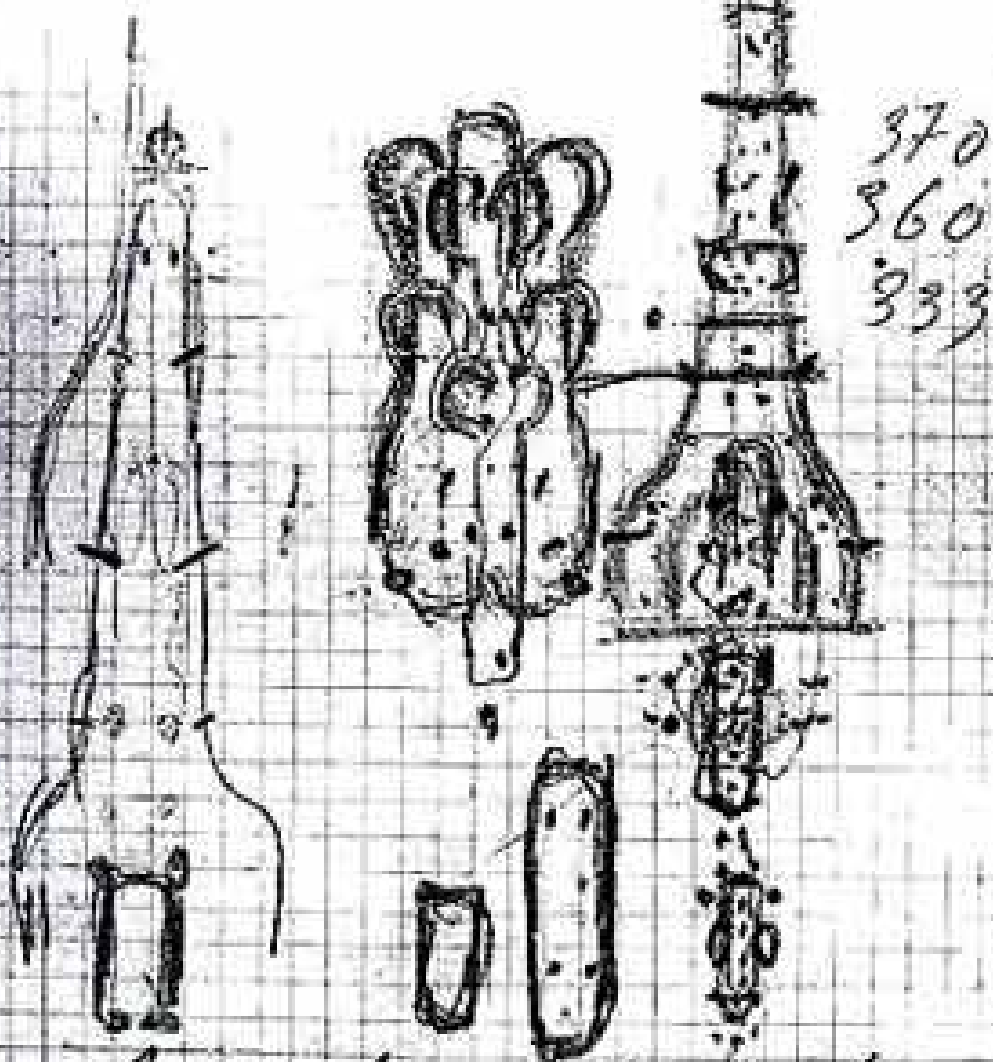
Artaudova
kresba

Le grand revelat. a de
tout le systeme de la
formation de d'ien
sage avec de
sage de grace
grosse
que le revelat. du
sage de d'ien

Le ve. peup. me. on
est le facade
de tout. se. pe. on
variable. de. cite
en. mille. de. pe. on
nous a. la. se. -

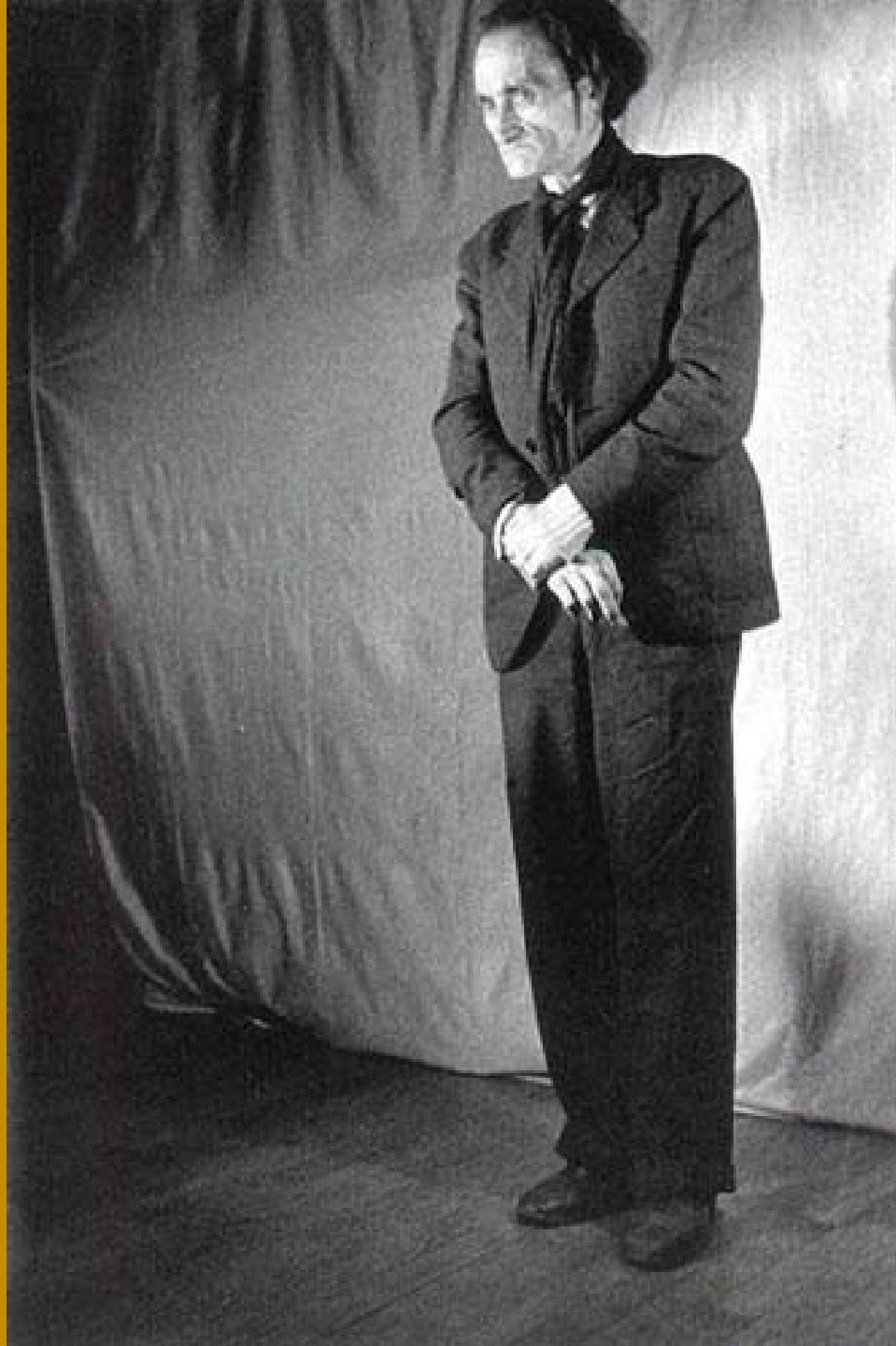
Artaudovy
poznámky

370
360
333

Je suis pourri de secrets
je ai tellement fait et long de
Clare l'histoire de le jeune
et un roman à la réalité
Je suis le plus grand un poète
à lui le plus grand romancier
pour jamais. -

Artaudovy poznámky

zemřel 4. března 1948

DOPORUČENÁ LITERATURA:

- Artaud, Antonin – **Divadlo a jeho dvojenec**. Praha, 1994.
- Antonin, Artaud – **Texty**. (3 díly) Praha, 1995 – 2003.
- Kopecký, Jan – **Poslední z prokletých**. Praha, 1994.
- Kopecký, Jan – **Divadlo Antonina Artauda**. Praha, 1987.
- Hyvnar, Jan – **Francouzská divadelní moderna**. Praha, 1996.
- Pötner, Paul – **Experimentální divadlo**. Praha, 1965.
- Vilar, Jean – **Tajemství divadla**. Praha, 1960.